

INSTITUTIONEN FÖR KULTURVETENSKAPER

FÖRVARAS OÅTKOMLIGT FÖR BARN.

En diskursanalytisk studie om synen på barn, barndom och ålder i Statens medieråds åldersgränssättning av film

Av: **Sandra Pousette**

Uppsats: KP1125 Kandidatuppsats i kulturvetenskap, 15 hp
Program: Kultur, kandidatprogram 180 hp
Nivå: Grundnivå
Termin/år: VT-17
Handledare: Åsa Bergman
Examinator: Thomas Bossius

Abstract.

Titel: *Förvaras oåtkomligt för barn - En diskursanalytisk studie om synen på barn, barndom och ålder i Statens medieråds åldersgränssättning av film*

Författare: Sandra Pousette

Termin och år: Vårterminen 2017

Institution: Institutionen för kulturvetenskaper

Handledare: Åsa Bergman

Examinator: Thomas Bossius

Nyckelord: barn, barndom, ålder, diskursanalys, performativitet, barndom som varande/tillblivelse

This thesis examines how the ideas and discourses about children, childhood and age are constructed and reproduced in Statens medieråds narratives and descriptions about age-restriction for movies. It also examines how children's own narratives about age-restriction are constructed. By using the theoretic perspectives of discourse analysis, children and childhood as socially constructed categories, a performative perspective on age and children as being or becomings, the essay examines documents that constitutes the age-restricting work and what is seen as harmful media content.

The conclusion is that the idea of children as a homogenic group, being seen as equally developed regardless their social environment and experiences are dominating in the documents. The discourses of children as vulnerable and the idea of childhood constructed as a time of innocence and happiness are also produced. The conclusion is that age is seen as the main declaration for what a child are and can do, which enables the hegemonic discourse which allows adults power position over children.

Inledning.	4
Bakgrund	4
<i>Den barnkulturella debatten i Sverige idag</i>	4
<i>Sveriges rikets lag och Statens medieråd</i>	5
Syfte & Frågeställningar	6
Tidigare forskning	6
<i>Forskning om barn, åldersgränser, påverkan och bio</i>	6
<i>Barndomsforskning och barnkultur</i>	8
<i>Forskning om barn i en myndighetskontext</i>	8
Teori	9
<i>Barn och barndom som social konstruktion</i>	9
<i>Performativa talhandlingar om ålder</i>	10
<i>Barn och barndom som tillblivelse och varande (becoming/being)</i>	11
Metod	11
<i>Diskursanalys som metod</i>	11
<i>Diskursanalys enligt Laclau och Mouffe</i>	12
<i>Kritisk diskursanalys: objektiv- och subjektiv modalitet</i>	13
<i>Interpersonell struktur: attityder</i>	14
Material	14
<i>Åldersgränserna</i>	15
<i>Rapporter om 2015 års barnpaneler genomförda av Statens medieråd</i>	15
<i>Vad är skadlig mediepåverkan?</i>	15
<i>Filmgranskningsprotokoll för Flickan, mamman och demonerna</i>	16
<i>Domstolshandlingar angående fallet Flickan, mamman och demonerna</i>	16
Avgränsningar & Reflexivitet	16
Analys.	18
Inledning	18
Konstruktionen av barn och åldersbegreppet hos Statens medieråd	18
<i>Åldersgränserna</i>	18
<i>Hur barns egna röster görs</i>	21
<i>Barns position och legitimitet</i>	23
<i>Pojke vs flicka - olika syn</i>	25
<i>Sammanfattning</i>	26
Konstruktionen av barn och skadligt medieinnehåll	27
<i>Skada för välbefinnandet: rädsla, oro och förvirring</i>	27
<i>Flickan, mamman och demonerna</i>	30
<i>Ett kompetent barn i domstolens tolkning</i>	32
<i>Sammanfattning</i>	34
Slutdiskussion och sammanfattning.	36
Källförteckning.	39

Inledning.

Bakgrund

Protester mot hospice i Hovås

GÖTEBORG Göteborg behöver ett nytt hospice och det planeras i Hovås. Men grannar protesterar – ett par föräldrar vill inte att deras barn ska behöva tänka på döden när de passerar. (Willung, 2016-08-30),

Så här skrev Göteborgs Posten den 30 augusti 2016 med anledning av det hospice som Göteborgs stad planerat att bygga i den södra stadsdelen Hovås. Flera i området protesterade mot bygget då det ansåg att det skulle få platsen att associeras med död och lidande men också av hänsyn till de boendes barn. En menade att barnen skulle tycka att det var väldigt obehagligt att behöva tänka på döden varje dag, då de tvingas passera hospicet (ibid). När jag själv fick ta del av denna debatt väcktes frågan i mig kring varför vi idag anser att barn måste skyddas och besparas ifrån det som kan vara tungt och jobbigt. Vad är det som är så farligt för barnen? Existerar inte döden i barnens värld? Och hur blir det för barnen om en till varje pris skall bespara dem ifrån allt som kanske kan ge upphov till starka känslor som oro, ledsamhet och rädsla? Framförallt, går det ens att göra? Detta gjorde mig intresserad av att titta vidare på frågan om vilken typ av syn på barn och barndom som är regerande i samhället idag, vilket ledde mig in på den svenska barnkulturen.

Den barnkulturella debatten i Sverige idag

Denna debatt om att barn måste skyddas ifrån det som kan ge upphov till starka och jobbiga känslor, har de senaste åren varit angelägen, framförallt inom barnkulturen i Sverige (Olsson 2016; Aschenbrenner & Collmar 2015; Kreuz & Söderman 2016). Vad som är skadligt eller olämpligt för barn har diskuterats flitigt. Föremål för dessa debatter har ofta varit barnkultur som lyfter tunga ämnen som skapar starka känslor. Ett uppmärksammat fall har kretsat kring Gunilla Bergströms Alfons Åberg, där filmen *Alfons och Odjuret* stoppades för visning på en förskola i Malmö efter att ett par föräldrar anmält till skolinspektionen, att deras barn fått mardrömmar efter att ha sett filmen på förskolan. Detta trots att filmen har setts av barn i nästan 40 år (Westerberg, 2016-02-09). Ett annat uppmärksammat fall har varit Suzanne Ostens skilsmässopjäas *Medeas barn* som hösten 2015 sattes upp av Örebros länsteater men stoppades i flera kommuner på grund av att föräldrar protesterat efter att deras barn reagerat och berättat om pjäsen hemma. En citerad förälder i Närkes Allehanda säger ”Mamman i

pjäsen vill ta livet av sig, barnen vill ta livet av sig. Vem är det egentligen som bedömer vad som är lämpligt att visa för barn? Det här borde det vara 15-årsgräns på – minst!” (Uggla, 2015-10-21). Medeas barn är även den en pjäs som spelats för barn världen över sedan mitten av 1970-talet.

Ett annat av Suzanne Ostens verk blev också föremål för debatt under våren 2016 då hennes, till viss del, självbiografiska film *Flickan, mamman och demonerna*, som handlar om Ti som växer upp med en psykiskt sjuk mamma, blev barnförbjuden av Statens medieråd. I beslutsmotiveringen ifrån Statens medieråd går det bland annat att läsa att framställningen i filmen anses kunna vara till skada för välbefinnandet hos barn under 15 år (Filmgranskningsprotokoll Gnr 203597, 2016). Att denna film blev barnförbjuden är högst intressant då den skildrar Suzanne Ostens egna uppväxt med sin psykiskt sjuka mamma. Är filmen och kulturen farligare än verkligheten? Det är just frågan kring vad som är skadligt för barns välbefinnande när det kommer till film och vad som menas med det som denna uppsats kommer att kretsa kring. Studiens huvudsakliga material är dokument hämtade ifrån Statens medieråd som behandlar barn och åldersgränssättning för film.

Sveriges rikets lag och Statens medieråd

I Sveriges rikets lag 2010:1882 om åldersgränser för film som skall visas offentligt går det att läsa följande;

5 § Framställningen i en film får inte godkännas för visning för barn under sju år, under elva år eller under femton år om den kan vara till skada för välbefinnandet för barn i den aktuella åldersgruppen. Statens medieråd beslutar om åldersgränser (SFS 2010:1882).

Statens medieråd inrättades som myndighet den 1 januari 2011 och tog därför över den verksamhet som bedrivits av Rådet mot skadliga våldsskildringar och Statens biografbyrå. Syftet med myndigheten är att stärka barn och unga som medvetna medieanvändare och skydda dem ifrån skadlig mediepåverkan. I det uppdraget ingår att sätta åldersgränser på film som skall visas i offentliga sammanhang där barn under 15 år närvarande. En film som granskats av Statens medieråd kan bli barntillåten, få en 7 års-, 11 års- eller 15-årsgräns. Varje film som har för avsikt att visas offentligt för en publik yngre än 15 år måste genomgå en filmgranskning hos Statens medieråd. Alla filmer som inte granskas av Statens medieråd får automatiskt en 15 årsgräns på bio. Varje film granskas av två filmgranskare som är anställda

av Statens medieråd, utifrån kriteriet om filmen kan vara skadlig för barns välbefinnande i en aktuell åldersgrupp. Detta innefattar bland annat om en anser att filmens framställning kan vålla stark rädsla, oro eller förvirring. ”Vad som bedöms vara skadligt för välbefinnandet för olika åldersgrupper baseras på psykologisk, pedagogisk och medievetenskaplig forskning, samt kunskap om och erfarenhet av barn” (Statens medieråd, *Hur får en film en åldersgräns?* 2017). Skulle de två filmgranskarna inte vara överens om en åldersgräns kallas en tredje in. (ibid)

Syfte & Frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att undersöka vilken typ av syn på barn, ålder och barndom som konstrueras i textmaterial, huvudsakligen hämtat ifrån Statens medieråd, som behandlar åldersgränssättning av film och barns välbefinnande i relation till filmmediet. Fokus för studien är att ta reda på vilka diskurser och föreställningar om barn, barndom och ålder som konstrueras, vilken betydelse det ges, samt hur barns egna röster om åldersgränssättning görs.

Detta skall undersökas genom följande frågeställningar:

- Vilka diskurser och föreställningar om barn och barndom produceras i Statens medieråds material?
- Hur konstrueras ålder och vilken betydelse ges det i materialet?
- Hur konstrueras barns egna röster om åldersgränssättningen på film?
- Hur motiveras åldersgränssättningen av *Flickan, mamman och demonerna*?

Tidigare forskning

Forskning om barn, åldersgränser, påverkan och bio

Det finns inte jättemycket forskning som berör just åldersgränser och åldersbestämningar av film exakt. Däremot har det skrivits en kandidatuppsats i filmvetenskap av Tobias Sonestedt vid Linnéuniversitetet som behandlar åldersgränser på film. Uppsatsen har titeln *Åldersgränser i censurens kölvatten - en transnationell jämförelse av USAs och Sveriges åldersgränssystem för biofilm*. I uppsatsen undersöker författaren hur åldersgränssystemen ser ut idag i USA och Sverige, i förhållande till den historiska bakgrunden i de båda länderna, hur åldersgränsbestämningen skiljer sig åt länderna emellan, och vad filmgranskarna tittar på. Författaren har även gjort ett antal filmanalyser, bland annat av filmerna i Twilight-serien. Sonestedt menar att de skillnader som föreligger det amerikanska och svenska ålderssystemen

främst ligger i dess olika historiska bakgrund, där det amerikanska systemet mer vilar i en kristen värdegrund än det svenska, då det anmärks mer på själva innehållet som omoraliskt och anstötligt. I Sverige tas det endast hänsyn till om filmen kan vara skadlig för barns välbefinnande. Hur en film bedöms är alltså mångt och mycket avhängigt den samhälleliga kontexten den befinner sig i (Sonestedt 2015).

Intresset för hur barndom och ålder konstrueras i åldersbedömningarna av film gör att denna uppsats också tangerar fältet för barndomsforskning och barnkultur. Malena Janson (2007), filosofie doktor i filmvetenskap vid Stockholms Universitet, undersöker i sin avhandling *Bio för barnens bästa? Svensk barnfilm som fostran och fritidsnöje under 60 år* hur barndomsdiskurserna inom svensk barnfilm förändrats de senaste 60 åren genom att göra en närläsning av tre filmer som varit historiskt betydande och representativa för sin tid inom den svenska barnfilmen. Janson menar att de filmer som producerats för barn historiskt, är dominerade av vuxnas förväntningar och idéer om vad som är lämpligt för barnen i den rådande samhällskontexten. Även om detta skiljer sig något åt ifrån decennium till decennium så menar Janson att själva grundtanken alltid varit att producera barnfilm för vad en anser är *bio för barnens bästa*.

Rätt använt blir det presumtvt farliga filmmediet till ett fostrans verktyg, ett användbart medel i formandet av barn; det är den bakomliggande tanke som håller samman den svenska barnfilmen genom dess sextioåriga historia. (Janson 2007, s 130).

Detta är i allra högst grad relevant för mitt eget uppsatsämne då jag vill se vilka typer av barndoms- och åldersdiskurser som syns i åldersbedömningarna kring filmer som Statens medieråd beslutar om idag, med hänsyn till formuleringen *skadligt för barns välbefinnande*. Margareta Rönnberg, professor i filmvetenskap vid Gävles Högskola tar i boken *Moralbilder: om medieetik, våld och debattporr* (1998) upp de debatter om skadlighet som cirkulerat kring video- och tv-mediet. Rönnberg menar att de moralpaniker som finns angående ”videovåld”, ”våldsporr”, ”barnoffrande satanistiska sekter”, ”utbredda nätverk av pedofiler” (Rönnberg 1998, s 280), handlar om att distingera oss ”vanliga” ifrån det onda som skadar barnen.

De har till uppgift att bekräfta att onda, monstruösa, våldsamma ting inte existerar här hos oss ”normala” ens som tankar (vilket de i 99 procent av fallen just gör) utan bara där hos de främmande, sjuka, abnorma typerna (ibid).

Rönnerbergs intresse för mediedebatten och barn tangerar mitt uppsatsämne väl då hon liksom jag intresserar oss för frågor som rör just påverkan och tv och filmmediets eventuella skadlighet på just barn.

Barndomsforskning och barnkultur

Det har också gjorts en hel del forskning kring barndomsdiskurser i relation till andra typer av kulturella fenomen. Barbro Johansson (2000), docent i etnologi vid Göteborgs universitet skriver i sin avhandling *Kom och ät! Jag ska bara dö först - Datorn i barns vardag* om barndomsdiskursen i relation till barns data-användande. Johansson menar bland annat att diskursen kan variera beroende på vad en tycker är relevant. Ett barn som använder en dator kan knyta an till den positiva diskursen om ”framtidensbarnet” eller den mer negativa diskursen om ”det sårbara barnet”, beroende på om en tycker barnet är tillräckligt kompetent att hantera it-tekniken eller behöver kontrolleras ifrån densamme (Johansson 2000, s 149). En slutsats i Johansson studie är dock att barndomsdiskursen är mångfaldig, komplex och föränderlig och att det enda sättet att förstå nyanserna av en barndom är att inkludera barnen själva i diskussionen (ibid, s 249).

Även Karin Helander (2003), professor i teatervetenskap vid Stockholms universitet, har i boken *Barndramatik och barndomsdiskurser* skrivit om barndomsdiskurser i teatern och barndramatiken, där hon går igenom olika kända barndomsdiskurser i relation till olika kända barnpjäser. Helander menar även hon att barndomsbegreppet i den svenska barndramatiken är mångfacetterat och har förändrats över tid. Helander visar också i sin studie att synen på barndomsbegreppet är fullt av motsättningar och krockar (Helander 2003, s 122).

Forskning om barn i en myndighetskontext

Jag tycker också att det är relevant att lyfta Jeanette Sundhall (2012), doktor i genusvetenskap vid Göteborgs universitets, avhandling *Kan barn tala? - En genusvetenskaplig undersökning av ålder i familjerättsliga utredningstexter*. Sundhall undersöker i sin avhandling hur kategorier som ålder, kön och barn görs och ges legitimitet i familjerättsliga utredningsprocesser. I studien visar hon att barns möjligheter att påverka i vårdnadstvister är ytterst begränsade. Detta menar hon främst har att göra med de normer och idéer om barn som gör barn till en homogen grupp som delar vissa egenskaper. Normer och idéer om barns behov

ses också som en bidragande faktor till barnens mycket begränsade möjlighet till påverkan. Sundhall kommer också i sin studie fram till att barns historier om våld i hemmet inte ges legitimitet och att det är de vuxna som står för den hegemoniska kunskapsproduktionen i fallen. I fråga om pappors omsorgsförmåga menar Sundhall att våld inte ses som en avgörande, försvårande omständighet kring pappors förmåga till omsorg för barnet. ”Konsekvensen av ett sådant ogiltiggörande blir att barns utsatthet för våld inte förstås som ett problem i den familjerättsliga diskursen” (Sundhall 2012, s 137)

Sammanfattningsvis kan en säga att det finns en hel del forskning som fokuserar på vilka typer av föreställningar och barndomsdiskurser som kommer till uttryck i olika kulturyttringar för barn. Det finns dock inte så mycket forskning kring vilken typ av kultur som anses lämplig för barn att ta del av utifrån vilka normer och föreställningar om barn som finns. Jag hoppas att min studie kan bidra till att fylla det kunskapshål som finns om detta och att den också kan bidra till att synliggöra hur diskurser och föreställningar om barn och ålder utgör möjligheter och begränsningar för barn som grupp.

Teori

Barn och barndom som social konstruktion

Jag har i denna studie valt att titta på barn och barndom som kategorier som är socialt konstruerade. Här har jag valt att använda mig av Allison James och Alan Prouts konstruktivistiska perspektiv på barndomen. Allison James är professor i sociologi och rektor på centrum för barndomsforskning vid Sheffields universitet och Alan Prout är professor i sociologi och barndomsstudier vid Leeds Universitet. De menar att barndomen är en social konstruktion som utgör en tolkningsram för både hur vi förstår och kontextualiserar en människas första levnadsår. Denna konstruktion och tolkningsram varierar i relation till kulturell och strukturell kontext i olika tider och samhällen. Barndomen, bortsett ifrån den biologiska aspekten, är inte universell eller naturlig. Barndomen går inte heller att separera ifrån andra strukturella kategorier såsom kön, klass och etnicitet. Det finns inte bara en barndom utan en stor rikedom av oändligt många olika barndomar (James & Prout 2015, s 7). Eftersom att jag likt, James och Prout, inte tänker kategorierna barn och barndom som något naturligt och beständigt, betyder det att jag ser barn och barndom som kategorier som ständigt omförhandlas och reproduceras. ”The immaturity of children is a biological fact but the ways in which that immaturity is understood and made meaningful is a fact of culture” (ibid, s 6).

Genom att tänka sig att barn och barndom är kategorier som konstitueras genom kulturella kontexter kan jag få svar på vilken typ av barn och barndoms syn som genomsyras och aktualiseras i Statens medieråds olika dokument som behandlar barn och mediepåverkan, och domstolsbeslutet i fallet *Flickan, mamman och demonerna*.

Performativa talhandlingar om ålder

Judith Butler, professor i retorik och litteraturvetenskap vid Berkley universitetet i Kalifornien, använder performativitetens teorin när hon talar om hur genus skapas. Hon menar att kön inte är något fast som inte kan förändras utan det skapas performativt genom talhandlingar. Med det menas att vi, genom bland annat språket, skapar kategorier som vi agerar inom. När Butler talar om genus menar hon alltså att kategorin genus skapar olika förutsättningar för individen och ger upphov till begär vi inte är medvetna om. "[...] de sociala normer som utgör vår existens för med sig begär som inte härstammar från oss som individer" (Butler 2006, s 23). Dessa tankar kring att genusidentiteten förhandlas tillsammans med andra ger därför upphov till kategorier som upplevs som fasta och naturliga (ibid). Som Jeanette Sundhall (2012) skriver i sin avhandling, så kan även ålder förstås som en konstruktion. Utgångspunkten i hennes teoretiska analys är att både ålder och kön "görs". Sundhall menar vidare att den diskursiva konstruktionen av barn också är avhängig ett barns lilla kropp i förhållande till den vuxnas och att detta bidrar till en konstruktion av att barnet är i behov av skydd ju yngre barnet är.

Konstruktionen av barn som i behov av skydd kan jämföras med hur kvinnor har konstruerats som bräckliga, svaga, känslomässigt instabila och hur denna konstruktion legitimerat mäns överordning över kvinnor (Sundhall 2012, s 44).

Genom att se på ålder som något som görs och reproduceras genom främst performativa språkliga handlingar, kan jag analysera vilka typer av föreställningar och betydelser som omgärdar ålder i de texter som behandlar åldersgränserna för film. Jag är alltså främst intresserad av hur ålder görs i texterna. Detta är ett relevant synsätt då hela systemet med åldersgränser just kretsar kring ålder som både möjliggör och hindrar människor ifrån att delta i vissa offentliga rum.

Barn och barndom som tillblivelse och varande (becoming/being)

Barndomssociologen Nick Lee lyfter det teoretiska perspektivet om barn och barndom som varande (being) och tillblivelse (becoming). Idén kring barn och barndom som tillblivelse och varande bygger på att vuxna ses som ett varande (being) och barn och barndom som i ett stadie av tillblivelse (becoming). Det vuxna varandet är stabilt, kontrollerat, rationellt och färdigt och förväntas kunna ha självständiga tankar och handlingar som ger den respekt. Barn och barndomens tillblivelse ses istället som ofärdigt, föränderligt, har ingen självkontroll och är inte självständig och därmed oförmögen till att fatta egna rationella beslut som förtjänar respekt (Lee 2001, s 5).

[..] adults stability and completeness are understood to allow them to act in society, to participate independently in serious activities like work and politics, children's instability and incompleteness mean that they are often understood as only dependent and passive recipients of adults' actions (ibid, s 8)

Detta synsätt på barn och barndomen synliggör ett maktperspektiv mellan barn och vuxna. Lee menar att genom att se barn som ofullständiga och vuxna som fullständiga, blir barndomen en resa på väg mot vuxendomen som bekräftar den vuxnes auktoritet, som en part som har rätten att ta beslut åt dem (ibid, s 9). Dock menar också Lee att denna bild av vuxna som stabila och opåverkbara inte stämmer. Inom dagens barndomssociologiska forskning har barn och barndomen mer sätts som ett varande där barn ses som självständiga och sociala aktörer. Mats Trondman lyfter de båda synsätten och menar ”att vi inte kan förstå tillblivelse utan att erkänna varje barns rätt till vara och att vi inte kan förstå varje barns rätt till vara utan att erkänna varje barns behov av tillblivelse” (Trondman 2013, s 28). Min utgångspunkt i min analys blir att identifiera vilken typ av barndom och barnsyn i relation till begreppsparen varande (being) och tillblivelse (becoming) som framkommer i texterna. Ser en barn och barndom som varande eller som tillblivelse?

Metod

Diskursanalys som metod

Utgångspunkten för diskursanalys är att språket är centralt för hur vi skapar mening. Inom diskursanalysen ser en språket som konstruerande av verkligheten och språket blir således avgörande för hur vi tänker och gör världen (Bergström & Boréus, 2005 s 326). Jag har i min studie valt att ta avstamp i flera olika varianter av diskursanalys. Jag hämtar min begreppssverktogså i Ernesto Laclau och Chantal Mouffes diskursteoretiska perspektiv, i

Norman Faircloughs kritiska diskursanalys och i den språkliga textanalysen. Anledningen till detta är för att jag tycker mig komma närmare mitt material då jag både kan studera vad texterna säger men också vad texterna *gör* och dess intentioner. Jag kommer först här presentera dem begrepp som är hämtade ifrån Laclau och Mouffes (2001) diskursteoretiska perspektiv, delvis med hjälp av Bergström och Boréus (2005), för att sedan lyfta den kritiska diskursanalysen (Fairclough, i Winther & Phillips Jørgensen 2000) och sist presentera hur en analys av attityder genomförs i den kritiska textanalysen (Ledin & Hellspong 1997).

Diskursanalys enligt Laclau och Mouffe

Laclau och Mouffe menar att ett uttryck inte har någon självklar betydelse, utan uttrycket ges betydelse genom dess tankeinhåll. Tillsammans bildar uttrycket och tankeinhållet ett **tecken**. Genom tecknet blir alltså någonting verkligt och får sin mening. Tecknets betydelse är inte fastlåsta och det är den meningsskapande processen kring ett tecken som diskursanalysen intresserar sig för. ”The structured totality resulting from the articulatory practice, we will call discourse” (Laclau & Mouffe 2001, s 105). Tecknets öppna flertydighet och tolkning fastläses i diskurser. Denna fastläsning förklaras med hjälp av begreppet **moment**. Fastläsningen som momenten utför i diskursen fungerar som så att de möjliggör en ihopslagning mellan uttrycken och dess innehåll som tillsammans skapar skilda positioner och motsättningar uttryck emellan. Detta medför att de tecken som inte passar in i diskursen hamnar utanför och utestängs. Dessa tecken kallas för **element** (ibid). Elementen förpassas ut i ett **diskursivt fält**. Det diskursiva fältet som befinner sig utanför diskursen utgör således ett hot mot diskursen beständighet. Det är elementen som utgör det diskursiva fältet som står för det direkta hotet då element ofta kännetecknas av dess mångtydighet (ibid, s 111). De tecken som är särskilt öppna för betydelseskiftningar kallar Laclau och Mouffe för **flytande signifikanter** (ibid, s 112). Det centrala tecknet i en diskurs kallar Laclau och Mouffe för en **nod** eller **nodalpunkt**. ”Any discourse is constituted as an attempt to dominate the field of discursivity, to arrest the flow of differences, to construct a centre” (Laclau & Mouffe 2001, s 112). Detta innebär att resterande tecken cirkulerar omkring denna nod. Noden/nodalpunkten är avgörande för att diskursen överhuvudtaget skall kunna förstås och ges mening (ibid). **Ekvivalenskedjor** är ytterligare ett begrepp som Laclau och Mouffe lyfter. Genom att studera ekvivalenskedjor tittar en på hur ett tecken får sin mening genom motsättningar, där tecken antingen har en positiv eller negativ funktion (ibid, s 129). Bergström och Boréus lyfter ett exempel där den nazistiska diskursen inte kan förstås om en inte undersöker dess motsatta

(negativa) tecken och de tecken (positiva) som den förknippas med. På ett sådant sätt kan en se hur olika tecken har en koppling till varandra vilket är det som gör ett tecken unikt. ”I nazidiskursen är ’juden’ det tecken som har länkar till alla andra nämnda tecken, ibland som en negativ relation (’fosterlandet’), ibland som en positiv (’bolsjevism’) (Bergström & Boréus 2005, s 317).

Det finns också **mästersignifikanter**. Lacan menar att mästersignifikanter kan liknas vid identitetens nodalpunkter (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s 50). Ett exempel på en mästersignifikant är ”man” där olika diskurser ger begreppet ”man” olika innehåll och detta sker när signifikanten ”man” knyts ihop i ekvivalenskedjor. ”Den diskursiva konstruktionen av ”man” anger vad ”man” liknar och skiljer sig ifrån” (ibid).

Jag har i min studie valt att arbeta med begreppen tecken, nod/nodalpunkt, mästersignifikant och ekvivalenskedjor. Jag betraktar barn och ålder som mästersignifikanter och nodalpunkter som ges betydelse utifrån vilka tecken som kopplas samman med dem i ekvivalenskedjor. Eftersom att jag kommer att studera flera olika texter som fyller betydelsen av barn och ålder på olika sätt kan en säga att dessa även kan betraktas som flytande signifikanter.

Kritisk diskursanalys: objektiv- och subjektiv modalitet

Ifrån den kritiska diskursanalysen hämtar jag begreppen **objektiv modalitet** och **subjektiv modalitet**. Objektiv och subjektiv modalitet kännetecknar med vilken utsträckning en avsändare kan kopplas ihop med textens innehåll. Vid en objektiv modalitet har uttalandet tillsynes ingen avsändare. Det går inte att se vem som står bakom det som formuleras vilket gör att uttrycket uppfattas som universellt, som fakta, exempelvis formuleringen ”Det är kallt”. Vid subjektiv modalitet är det däremot lätt att knyta avsändaren till innehållet, exempelvis ”Jag tycker att det är kallt” (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s 87-88).

Genom att använda mig av begreppen objektiv och subjektiv modalitet vill jag undersöka hur uttalanden kring barn och ålder kan uppfattas som objektiva eller subjektiva och vilken betydelse det får för textens framtoning.

Interpersonell struktur: attityder

Den interpersonella strukturen handlar om hur texten närmar sig sin läsare. Genom en analys av texten interpersonella struktur kan en ta reda på vad texten gör, vilka ståndpunkter den intar och vilka identiteter som texten uttalar och förespråkar. Denna analys kan göras utifrån tre perspektiv såsom språkhandlingar, attityder och ramar (Hellspong & Ledin 1997, s 158). Jag har valt i min studie att endast titta närmare på attityder. När en studerar attityder i den interpersonella strukturen tittar en på hur avsändaren använder **värdeord** för att påverka mottagaren och dess hållning eller handlande när det kommer till vissa frågor. Hellspong och Ledin delar in dessa värdeord i två kategorier; **plusord** och **minusord**. I kategorin plusord ingår ord som uttrycker sig positivt och minusord innehåller ord som uttrycker sig negativt. Plus- och minusord är alltså varandras motsatspar såsom bra-dålig, fin-ful, rik-fattig osv. (ibid, s 170). Ett annat begrepp som Hellspong och Ledin också lyfter är **garderingar** där avsändaren uttrycker sig med mer tillförsikt såsom ”jag lovar nog att komma”. Ett sådant uttalande ger mottagaren ett större handlingsutrymme, och används ofta när avsändaren känner sig i underläge och behöver ta till en försiktighetsstrategi såsom exempelvis när lärare vill ha ett svar ifrån en elev ”Jag vet inte riktigt men...” (ibid, s 171). Begreppet **understrykningar** är garderingarnas motpart menar Hellspong och Ledin. Den som uttalar sig i form av understrykningar gör inget sken av att vara osäker på sitt uttalande. Understrykningar fungerar således som ett uttryck för auktoritet och säkerhet. ”Ofta ingår de i en dominansstrategi som den använder som befinner sig i överläge eller vill tillvälla sig diskursiv makt” (ibid).

Genom att studera attityder vill jag fånga de värderingar och intentioner som förmedlas i mitt material. Jag tänker att jag på så vis kan på ett djupare plan se hur diskurser kring barn och ålder cementeras och förmedlas genom språket. Jag kan också säga någonting om hur uttalandena eventuellt kan uppfattas av dess mottagare.

Material

Jag har i min studie valt att studera flera olika typer av textmaterial. De dokument som är hämtade ifrån Statens medieråd är sådana som beskriver åldersgränssättningen, vad som anses vara skadlig mediepåverkan för barn, beslutsmotivering av filmen *Flickan, mamman och demonerna* och två rapporter angående de barnpaneler som utfördes av Statens medieråd under 2015. Anledningen till att just detta material är intressant för mig är att de behandlar

barn, ålder och skadlighet i relation till filmmediet. Materialet har samlats in genom ett eget uppsökande på internet men också genom kontakt med Statens medieråds registrator, Förvaltningsrätten och Högsta förvaltningsdomstolen i Stockholm. Jag kommer här nedan att kort redogöra för alla dokument jag valt att titta närmare på och varför.

Åldersgränserna

Det material som finns att tillgå kring kriterier för åldersgränssättning av film är mycket begränsat då det saknas exakta riktlinjer kring detta. Efter mailkontakt med Statens medieråd har jag funnit ett mycket översiktligt material kring detta på deras hemsida. Där går Statens medieråd igenom på ett övergripande sätt vad för typ av skildringar som kan komma till avgörande runt vad som är lämpligt utifrån ett skadlighetsperspektiv för vissa åldersgrupper (Statens medieråd *Hur får en film en åldersgräns?*, 2017). Trots det mycket kortfattade materialet finner jag det ändå intressant att analysera då det signalerar hur och vilken betydelse ålder får, och vad en uppfattar som skadligt för en viss åldersgrupp när det kommer till bedömningar av film.

Rapporter om 2015 års barnpaneler genomförda av Statens medieråd

Under 2015 genomförde Statens medieråd två barnpaneler där myndigheten tittar på film tillsammans med barn och sedan intervjuar barnen om deras upplevelser (Statens medieråd, 2015). Just dessa rapporter har jag valt att titta på då de beskriver hur barns reaktioner och utsagor uppfattas av Statens medieråds filmgranskare och vilken betydelse det får i deras bedömningar. Anledningen till att jag valt rapporter ifrån just 2015 är för att det var det senaste året som barnpaneler utfördes av myndigheten. Jag vill framförallt studera vilken agens barnen ges och vad en drar för slutsatser av barnens uttalanden och erfarenheter.

Vad är skadlig mediepåverkan?

Rapporten *Vad är skadlig mediepåverkan?* är författad av Statens medieråd och publicerades i december 2016. Rapporten behandlar myndighetens arbete som berör skadlig mediepåverkan på barn; vad som av myndigheten tolkas som skadlig mediepåverkan och hur myndigheten arbetar med detta. Statens medieråd delar in vad som är skadlig mediepåverkan i tre kategorier; skadligt medieinnehåll, skadligt kommunikativt handlande och skadligt handhavande varav de två sista berör barns egen medieanvändning i form av datorspel, internet, sociala medier osv (Statens medieråd, 2016). Den del av rapporten som jag tittat på är den del som berör skadligt medieinnehåll där film och rörlig bild står i fokus.

Filmgranskningsprotokoll för Flickan, mamman och demonerna

Jag har valt att titta närmare på det filmgranskningsprotokoll som berör Suzanne Ostens film *Flickan, mamman och demonerna* som upprättades den 8 mars 2016 av Statens medieråds filmgranskare. Anledningen till att jag valde att titta närmare på just detta filmgranskningsprotokoll är för att det i våras var uppe för debatt då filmen fick en 15 årsgräns av Statens medieråd. Filmens distributör överklagade beslutet och i förvaltningsdomstolen sattes åldersgränsen ner till 11 år (Filmgranskningsprotokoll Grnr 203597, 2016). Detta föranledde en stor medialdebatt där frågan om vad som är lämpligt för barn att se på film eller inte diskuterades. Därmed tyckte jag att det var intressant att titta närmare på just detta protokoll i min studie då filmgranskarna argumenterade för en 15 årsgräns men filmen fick sedan en 11 årsgräns av domstolen.

Domstolshandlingar angående fallet Flickan, mamman och demonerna

Den 8 mars 2016 beslutade Statens medieråd att barnförbjuda Suzanne Ostens film *Flickan, mamman och demonerna*. Detta överklagades av filmens distributör till Förvaltningsrätten som gav distributören rätt och därför sänktes åldersgränsen av filmen till 11 år. Detta överklagades sedan av Statens medieråd till både Kammarrätten och Högsta förvaltningsdomstolen men myndigheten fick avslag (Stockholms förvaltningsrätt, Mål nr 5927-16, 2016). Jag har valt att studera domen ifrån förvaltningsrätten för att se vilken syn på filmen och barn som framträder i deras bedömning, då den skiljer sig ifrån Statens medieråds bedömning.

Avgränsningar & Reflexivitet

Jag avser i min studie att undersöka material ifrån Statens medieråd som behandlar barn, ålder, skadligt medieinnehåll och åldersgränssättningen av film. Jag har också valt att titta på beslutsmotiveringen av filmen *Flickan, mamman och demonerna* samt den dom ifrån Stockholms förvaltningsrätt som sänkte åldersgränsen för filmen. Forskningsmaterialet är inte mer än två år gammalt, vilket gör att dokumenten är högst aktiva. Min studie är inte ämnad till att se hur väl Statens medieråd lyckas med att integrera en ”rätt” (om det nu finns en sådan) barnsyn eller inte i sitt arbete, utan den är främst ämnad för att problematisera och diskutera den syn som förmedlas i texterna. Med det sagt så innebär detta att min studie är kvalitativ och skall inte ses som en allmän sanning som gäller för hela medierådets barnsyn. Jag ser därför det inte som ett problem med de materialavgränsningar jag gjort. Eftersom jag i

min studie främst varit intresserad av de dokument som på olika sätt styr dagens åldersgränssättning, är det uteslutande sådana dokument som varit föremål för min undersökning. Därmed har äldre dokument valts bort, då jag inte funnit ett historiskt perspektiv relevant för studien.

Mitt metodval och de teorier jag valt att analysera materialet med har påverkats av mitt eget intresse för barn och ålder som konstruerande praktiker. Jag är medveten om att de tolkningar som görs är färgade av mina egna förförståelser i egenskap av mig som student på ett kulturvetenskapligt program med inriktning mot kulturanalys. Jag har en stark tro på att människors skiftande bakgrund påverkar vilka tolkningar en gör av materialet. Därför är den läsning som görs i denna uppsats bara en av flera olika läsningar en kan göra av materialet. Genom denna positionering vill jag därför ha synliggjort en del av de faktorer som, medvetet eller omedvetet, kommit att färga min analys. Som jag tidigare nämnt så ämnar jag inte att komma med konkreta eller universella svar då detta inte är möjligt vid en kvalitativ studie. Min förhoppning med studien är att den snarare skall bidra till en ytterligare reflektion kring hur barn och ålder som kategori görs till meningsskapande praktiker i samhället.

Materialet som analyseras i den här uppsatsen består av allmänna och därmed offentliga handlingar. Det har därför också gjorts få etiska ställningstaganden förutom att anonymisera författarna till dokumenten i de fall dessa kommunicerats. Detta för att både skydda men också för att jag inte funnit någon relevans i att peka ut enskilda personer som är anställda på Statens medieråd eller Stockholms förvaltningsrätt, då dokumenten är uppförda i egenskap av yrkespersoner och inte som privatpersoner.

Analys.

Inledning

Resultatet av denna studie kommer här att presenteras under två huvudrubriker, *Konstruktionen av barn och åldersbegreppet hos Statens medieråd* och *Konstruktionen av barn och skadligt medieinnehåll*. Under den första rubriken diskuteras hur konstruktionen av barn och åldersbegreppet görs hos Statens medieråd, samt hur barns egna röster konstrueras och ges ägens i åldersgränssättningen. Materialet som här är aktuellt är åldersgränsbeskrivningarna och Statens medieråds barnpanelsrapporter. Jag ämnar att föra min diskussion kring resultaten med hjälp av de begrepp och teorier jag presenterat i kapitel 1, samt med hjälp av tidigare forskning på ämnet. Varje material diskuteras var för sig. Detta för att underlätta orienteringen i läsningen för läsaren. Under huvudrubrik två diskuteras huvudsakligen konstruktionen av barn i relation till skadligt medieinnehåll. Material som här blir aktuellt för analys är rapporten *Vad är skadlig mediepåverkan?*, beslutsmotiveringen av *Flickan, mamman och demonerna* samt domstolens dom i fallet om åldersgränssättningen för *Flickan, mamman och demonerna*.

Konstruktionen av barn och åldersbegreppet hos Statens medieråd

Åldersgränserna

Statens medieråd tillhandahåller på sin hemsida, generella och kortfattade beskrivningar kring vad som kan avgöra varför en film får en viss åldersgräns eller inte. Kriterierna är uppgradade efter de tre åldersgränserna 7, 11 respektive 15 år och följer med en kort beskrivning om varje åldersgräns, där olika skildringar som kan komma att förbjudas/godkännas för en viss åldersgräns beskrivs.

Får ses på bio av barn som fyllt 7 år

En 7-åring börjar utveckla en större kompetens för att skapa distans till film. De skräms därför inte längre lika lätt av till exempel hotfull musik eller snabb klippning. [...] För yngre barn, däremot, kan sådana sekvenser vara skrämmande

Får ses på bio av barn som fyllt 11 år.

Barn i 11-årsåldern är generellt duktiga på att skilja film och verklighet åt. Därför kan filmer med en 11-årsgräns innehålla rejält spännande och hotfulla sekvenser. Det som är avgörande är ofta graden av realism och möjligheten till identifikation. Tydlig sagokaraktär och få beröringspunkter med barnets vardag kan bidra

till en 11-årsgräns, medan en realistisk skildring som barn kan identifiera sig med kan motivera en högre åldersgräns.

Får ses på bio av barn som fyllt 15 år.

Detaljerade våldskildringar, omfattande blodsutgjutelse och fokus på lidande är sådant som ofta innebär att en film får 15-årsgräns. Starka hot- och skräckscener samt starka skildringar av ångest eller förvirring hör också till denna kategori, liksom skildringar av starkt ångestladdad sexualitet. (Statens medieråd *Hur får en film en åldersgräns?*, 2017)

I åldersgränsbeskrivningarna ges ålder stort utrymme vilket gör att ålder blir ett privilegerat tecken; ålder som en nodalpunkt (diskursens knutpunkt). När det talas om ålder i beskrivningarna så görs det i relation till tecken som beskriver kompetens på olika sätt, vilket gör att dessa kopplas ihop i diskursen. Mästersignifikanten (identitetens nodalpunkt) barn kopplas i texten till ålder och tecken för kompetens vilket gör att det produceras en bild av ålder som avhängig ett barns kompetens för att kunna hantera vissa skrämmande skildringar på film.

I beskrivningen av ett 7-årigt barn kopplas nodalpunkten (7 års-)ålder till tecknet ”större kompetens” och det sätts i relation till ”yngre barn” som i det här fallet får en negativ funktion. 7-åringen förstås som kompetent gentemot beskrivningen av yngre barn. I beskrivningen av 11-årsgränsen kopplas nodalpunkten ålder ihop med en god förmåga att skilja film och verklighet åt. 11-årsgränsen får också sin betydelse genom att 11-åringen konstrueras emot att klara av en skrämmande skildring som bidrar till större möjlighet till identifikation hos 11-åringen. Genom att ålder och kompetens betonas genomgående framstår barns förmåga att ta till sig skrämmande skildringar på film som avhängig dess ålder. Utsagorna är skrivna på ett objektivt sätt som gör att dem uppfattas som universella och allmänt vedertagna, då ingen avsändare går att koppla direkt till innehållet.

Mönstret i dessa beskrivningar är kopplingen mellan ålder - barn - förmåga, där barnets ålder är med och konstruerar barnets kompetens då nodalpunkten ålder får sin betydelse genom tecken som kompetens. Detta kan kopplas till Piagets utvecklingspsykologiska perspektiv som Sommer, Pramling Samulesson och Hundeide tar upp, där barns utveckling beskrivs som universell och den knyts till olika utvecklingssteg (Sommer mfl 2011, s 48). Genom det sätt som ålder beskrivs produceras en bild av ett barn som befinner sig på en gradvis utvecklingskurva. Beskrivningarna konstruerar en bild där kompetensen för att kunna hantera

skrämmande skildringar på film ökar ju äldre barnet blir. Bilden av barnet i åldersgränsbeskrivningarna konstrueras därmed i ett tillblivelseperspektiv. James och Prout menar att inom den västerländska kulturen har det dominerande synsättet på barnens utveckling, satt ett likhetstecken mellan den biologiska och den sociala utvecklingen. ”Little account is given of their significance to children’s social life or to variation which they reveal in the social context of childhood” (James & Prout 2015, s 9). Detta möjliggör en konstruktion av ålder som betydelsefull för barnets kompetens, i likhet med den bild som åldersgränsbeskrivningarna producerar av barn. Konstruktionen av barnet i ett utvecklingsperspektiv i sin tur, menar Lee, legitimerar en övertygelse hos vuxna att bestämma hur långt ett barn måste komma för att själv räknas som en person med rättigheter, ansvar och erkännande (Lee 2001, s 9). En stark diskurs om barn där ålder konstrueras som betydelsefullt för ett barns kompetens blir därmed en grund för vuxnas överordning.

Krekula, Närvänen och Näsman skriver om den hegemoniska diskursen som styr barndomen, där barns underordning i den åldersbaserade maktsymmetrin konstrueras genom ett utvecklingsperspektiv, som gör barn beroende av- och i behov av skydd. Föreställningar om barnens ålder begränsar därmed barns handlingsutrymme eftersom barnen ses som omogna, och outbildade, som saknar vuxnas kompetens (Krekula mfl 2005, s 85). Föreställningarna menar Närvänen, utgör normer för vad som anses som avvikande eller normalt i olika stadier i livet. ”Den kronologiska åldern kan i sådana sammanhang användas som en markör för normalitet såsom i mognads- och färdighetstester för barn” (Närvänen 2009, s 25). Eftersom barns identitet knyts så starkt till ålder, där ålder produceras som en indikation på vilken kompetens barnet har i den respektive åldersgruppen, utgör föreställningarna om ålder olika möjligheter för barn att ta del av skrämmande skildringar på film. Bilden av 7-åringen produceras också i denna text som den som är i mest behov av skydd. Detta kan härledas till den diskursiva konstruktion av barn som Sundhall tar upp. Hon menar att små barns fysiskt små kroppar är bidragande till uppfattningen om att små barn behöver skyddas då den konstrueras i relation till den vuxna kroppen (Sundhall 2012, s 44). Därmed kan en förstå konstruktionen av 7-åringen som mer sårbar än 11- och 15-åringen, då mindre kroppar ses som att de har ett större behov av skydd.

Den interpersonella struktur analysen av attityder blir i detta fall en analys av, med vilken säkerhet åldersgränsbeskrivningarna skrivs fram. Texten använder sig av garderingar såsom

”För yngre barn, däremot, *kan* sådana sekvenser vara skrämmande”, ”Barn i 11-årsåldern är *generellt* duktiga på att skilja film och verklighet åt”, vilket antyder att avsändaren inte helt kan garantera att detta stämmer fullt ut. ”Det som är avgörande är ofta *graden* av realism och möjligheten till identifikation” indikerar en gardering som påvisar att bedömningen är godtycklig och kan endast göras ifrån fall till fall. Detta reserverar filmgranskarnas makt att kunna göra sina bedömningar. Hellspong och Ledin menar att garderingar ger mottagaren större handlingsutrymme, då avsändaren uttrycker en försiktighetsstrategi (Hellspong & Ledin 1997, s 171). I detta fall ger istället garderingarna filmgranskarna ett större handlingsutrymme då de reserverar sig för att andra tolkningar och skeenden kan förekomma. Dock är det ju så att tillsynes och sist är det deras bedömning som blir lag. Hade en uttryckt sig mer specificerat kring exakt vad som motiverar en åldersgräns hade inte deras handlingsutrymme blivit lika stort.

Hur barns egna röster görs

Under 2015 utförde Statens medieråd två barnpaneler där barn i 11-årsåldern deltog. Dessa paneler utmynnade i två rapporter där filmgranskarna beskriver resultaten av respektive panel. (Statens medieråd, 2015). Jag har valt att här titta på vilken bild av barn och ålder som produceras i filmgranskarnas slutsatser av barnpanelerna.

I den första barnpanelen tittar barnen på filmen *Cirkeln* som av Statens medieråd getts en 11-årsgräns. Det beskrivs i rapporten att filmgranskarna sitter med barnen i publiken och antecknar barnens agerande under filmens gång (Statens medieråd, 2015-05-05). Genomgående beskrivs i rapporten barnens reaktioner och uttalande i relation till sin åldersgrupp, vilket gör att även här står ålder som en nodalpunkt som fyller mästersignifikanten barn med innehåll. I ekvivalenskedjan kopplas sedan barn och ålder ihop med barnens reaktioner och uttalanden som beskrivs som typiska för åldersgruppen, vilket även här konnoterar ett utvecklingspsykologiskt perspektiv (Sommer mfl, 2011). En anteckning som tagits med i rapporten är denna: ”Barnen reagerade mer än förväntat för åldersgruppen både med muntliga kommentarer, utrop och genom att hålla för ögonen, dra tröjan över ansiktet och kura ihop sig.” (Statens medieråd, 2015-05-05).

I detta uttalande ges mästersignifikanten barn sin mening genom noden ålders(gruppen) som kopplas till barnens reaktioner här i en negativ funktion, då dessa barns reaktioner konstrueras

som icke-normativa för åldersgruppen. Detta kan härledas till Närvänen som talar om social kategorisering där ålder är en kategori som sorterar in människor och denna sortering ger människor egenskaper som vi tror att dem delar med varandra. Egenskaperna är alltså socialt och kulturellt konstruerade och ger upphov till en inneslutning och utestängning (Närvänen 2009, s 20). På så vis kategoriseras barnens egenskaper i texten genom deras ålder, där dessa barn agerar icke-normativt i relation till förväntningarna. Butler argumenterar för att sociala normer handlar om sammanhängande beslut som måste vara uppfyllda och formulerade för att erkännas som en person (Butler 2006, s 74). I konstruktionen av barnens reaktioner som icke-normativ synliggörs en åldersnorm som innefattar olika beslut som konstruerar ålder som i sin tur utgör olika möjligheter till handlingsutrymme för barnen (i det här fallet utrymme till att reagera).

I materialet beskrivs också barnens reflektioner som framkommit i de gruppintervjuer som gjorts efter dem sett filmen.

Barnen uttryckte att det var mycket magi som inte upplevdes som verkligt men ändå läskigt på ett bra sätt för att det blev spännande. Samma sak gällde för mer traditionella skräckeffekter och överraskningsmoment där de analyserar genren med förklaringen att det ska vara läskigt för att filmen ska bli bra vilket visar att barn i 11-årsåldern har en relativt god genrekunskap. [...]

En reflektion att ha med sig är också att barn i åldersgruppen har en relativt god förmåga att beskriva, bearbeta och sätta ord på sina upplevelser vilket kan hjälpa till att skapa distans till det obehagliga” (Statens medieråd, 2015-05-05)

Dessa återupprepande fraser som knyter barn-ålder-förmåga till varandra gör att de verkar performativt då ålder ständigt knyts till egenskaper och det upprättar då en kategorisering, likt en genuskategorisering. Som Butler beskriver det så konstitueras och bestäms genus genom performativt upprepande handlingar och språkliga talhandlingar, där diskursernas effekter gör det de namnger (Butler 2011[1993], s xii). I detta fall kopplas mästersignifikanten barn till ålder som knyts samman i en ekvivalenskedja med olika egenskaper och förmågor, vilket gör att synen på barnen konstrueras utefter dess ålder som är tätt knutet till vilka egenskaper dem förväntas ha. Dessa performativa talhandlingar om ålder och åldersgrupper kopplade till barn, artikulerar därmed en diskurs i likhet med en förståelse om ett barn som formas naturligt, utifrån dess ålder och att det är den fysiska åldern som är avgörande för barnets förståelse. Dahlberg, Pence och Moss lyfter hur flera olika förståelser av barn kan komma till uttryck i en

praktik och en sådan förståelse är diskursen om *barn som natur*. Denna diskurs förstår barn som individer som är ofrånkomliga sina barnsliga egenskaper som ses som universella. Barnen förväntas utvecklas i linje med en allmängiltig utvecklingskurva, där vissa förmågor ses som normativa och andra som avvikande beroende på i vilket stadie barnet befinner sig (Dahlberg, Pence & Moss 2014, 107). ”Så betar sig barn i den åldern, säger vi, det ligger i deras natur, detta är vad de kan eller inte kan göra om de är ’normala’” (ibid). Barnen beskrivs också med plusordet ”god” där en syftar på förmågan att kunna berätta, beskriva, bearbeta och analysera filmen, vilket konnoterar en attityd kring att en bra 11-åring besitter dessa egenskaper (jfr. Hellspong & Ledin 1997)

En diskurs om barnet som naturligt, uttrycker också en tro på att barn är en homogen grupp med universella egenskaper. Barnens uttalanden och reaktioner konstrueras i textens formulering som universella då de 20-tal barnen görs till talespersoner för alla 11-åringar i hela Sverige, då filmgranskarna drar sådana generella slutsatser av det som barnen uttrycker genom att tala i termer av att ”En reflektion att ha med sig är också att barn i åldersgruppen har en relativt god förmåga att [...]”. Barnens erfarenheter och sociala liv tas inte här i beaktning för deras eventuella förmåga till förståelse av genren. Detta konstruerar en syn på barndomen som homogen och universell, och kan härledas till James och Prout resonemang kring barndomen som sedd som allomfattande ”Children do not have to appear: ’the child’, as the bodily manifestation of cognitive development from infancy to adulthood can represent all children” (James & Prout 2015, s 10).

Barns position och legitimitet

I barnpanelsrapporten om filmen *Cirkeln* reflekterar författarna till rapporten också kring barnens uttalande om åldersgränserna. Där hittas följande citat:

Erfarenheter från tidigare barnpaneler har visat att barn inte gärna relaterar till sin egen rädsla eller känslighet vilket händer i flera fall även den här gången. De väljer att prata om känsliga personer istället. [...] De säger en högre åldersgräns ”för säkerhets skull” eller ”för känsliga personer”. Det är svårt att bedöma om de menar sig själva eller om de verkligen månar om andra jämnåriga. (Statens medieråd 2015-05-05)

I detta citat konstrueras diskursen om barns ofärdighet genom att mästersignifikanten barn ställs emot en egenskap som att kunna måna och känna empati, vilket är egenskaper som tillskrivs vuxna (Lee 2001, s 42). Barnens uttalande om högre åldersgräns ”för känsliga

personer” ifrågasätts då texten ställer sig frågande till om barnen verkligen månar om andra jämnåriga. Användandet av adverbet ”verkligen” förstärker ett ifrågasättande om det är möjligt att barnen kan måna om sina jämnåriga. Det uppfattas i detta sammanhang mer som en understrykning än som en gardering.

Näsman menar att synen på barnen i en utvecklingsfas påverkar betydelsen av synen på deras rättigheter. Synen på barnet som ofärdigt gör att deras egna utsagor om sitt liv kan betraktas som problematiska och otillförlitliga då de anses sakna kunskapen (Näsman 2004, s 55). Även om barnen i barnpanelen ges agens i form av deltagande och möjlighet till påverkan så tas inte deras uttalanden på fullt allvar, då det är svårt att bedöma om barnen verkligen menar det de faktiskt säger, då de än inte räknas som fullvärdiga, kompetenta och stabila; som varande. Detta kan härledas till Sundhalls studie där hon använder Butler när det kommer till att analysera vems värld som ges legitimitet i familjerättsprocesser. Sundhall (med användning av Butler) menar att barnens värld inte legitimeras i familjerättsliga processer då det inte tas hänsyn till barnens utsagor i samma utsträckning som till de vuxnas (Sundhall 2012, s 172). På samma sätt legitimeras inte barns värld fullt ut då deras uttalande konstrueras som mindre tillförlitligt.

Barnen artikulerar även själva här föreställningen om att ålder är en avgörande faktor kring om en uppfattar något som läskigt eller inte, vilket gör barnen till medproducenter av den aktuella diskursen och föreställningen om ålder och barnet som något naturligt. Winther Jørgensen och Phillips talar om Laclau och Mouffes definition av Althusser's begrepp interpellation där en menar att individer förutbestäms i olika subjekspositioner via diskurser. Det innebär att olika positioner ger bestämda förväntningar på hur en skall handla (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s 48). I detta fall ges barnen både en position gentemot de vuxna och ytterligare en position i form av panelmedlem i en panel som skall handla om åldersgränser för film. Kontexten förutbestämmer således det som är möjligt att säga och positionen barn gentemot vuxen bidrar också till en interpellering där en tro på att en högre ålder utgör ett större skydd och tolerans mot obehagliga skildringar. Barnen kan därför sägas ha interPELLERATS in i denna diskurs. Som Butler menar så utgör vårt genus olika kategorier som vi förväntas agera inom (Butler 2006, s 23). På samma sätt agerar barnen här inom de positioner som diskursen om barn och ålder ger dem, genom att reproducera bilden av den samme.

Pojke vs flicka - olika syn

I den andra barnpanelen som gjordes i november 2015 tittar barnen på filmen *San Andreas*, som beskrivs som mer av en actionfilm. Denna barnpanel är även den gjord med elever ifrån Edboskolan i Huddinge, denna gång i klass 6D. Vid en närmare läsning av rapporten förstår en att detta är samma barngrupp som var med vid barnpanelen med filmen *Cirkeln* (Statens medieråd, 2015). Detta förstärker föreställningen om att barn i samma ålder är en homogen grupp med liknande erfarenheter baserat på sin ålder (James & Prout 2015, s 10). Det som dock skiljer denna rapport ifrån den tidigare är att här kommenteras barnens kön som en eventuell faktor till resultatens utgång.

Drunkningsscenen nämndes också som sorglig mer än obehaglig. Den enda flickan i gruppen pratade ganska mycket och just hon tyckte om filmer med katastrofer med tsunamis och orkaner [...]

De flesta barn beskriver filmupplevelsen som god. Möjligtvis kan det finnas anledning att ha i åtanke att de flesta barn var pojkar, dock var det en av flickorna som poängterade att hon tyckte mycket om den här typen av film [...]

På frågan om någon var orolig för att det skulle gå illa för någon i filmen så svarade gruppen med bara pojkar skrattande nej på frågan. I de andra grupperna fanns det flera som tyckte det (Statens medieråd 2015-11-10)

I dessa citat blir kön ett privilegierat tecken som signifierar mästersignifikanten barn. Kön kan också ses som identitetens nodalpunkt. I detta fall konstrueras barnens kön tillsammans med deras reaktioner och uttalande. Återkommande i rapporten refererar filmgranskarna till en flicka. I referaten om flickan beskrivs hon som att hon ”pratar mycket” och det hänvisas flera gånger till hennes utsaga kring att hon tycker om filmer med katastrofer och tsunamis på ett sätt som gör att detta konstrueras som annorlunda i förhållande till hennes kön. Som tidigare nämnts så utgör genus en kategori som vi förväntas agera inom (Butler 2006, s 23) vilket gör att det blir extra synligt när vi avviker ifrån det förväntade. På samma sätt görs flickan här extra synlig eftersom att hon konstrueras som avvikande i förhållande till sitt kön, eftersom att hon gillar actionfilmer.

Garderingen ”*möjligtvis kan det finnas anledning att...*” bidrar också till en uppfattning om att avsändare ifrågasätter resultatets trovärdighet om gruppen hade varit mer heterogen könsmässigt, i den interpersonella analysen (Hellspong & Ledin 1997, s 171). På så sätt påverkas synen på barnen också utifrån deras könstillhörighet då det nämns som en bidragande faktor till resultatet av panelen.

Det sista citatet är det enda gången i rapporten som en beskriver *hur* frågan besvaras. Filmgranskarna skriver att pojkarna i en grupp svarade *skrattande nej* på frågan om de var oroliga för om det skulle gå illa för någon i filmen. Detta gör att pojkarna framställs som mer okänsliga vilket konnoterar en diskurs där pojkar inte ekvivalerar mot tecken som ”omsorg” och ”empati”. En sådan diskurs skriver Hellman om i sin avhandling där diskursen om pojkars empatibrist är högst närvarande inom förskolan, vilket istället skapar problematiska och protesterande pojkar (Hellman 2010, s 27).

Sammanfattning

I denna del av min analys har jag tittat på hur barn och ålder görs och ges betydelse i synen på barn. Det framkommer i analysen att ålder ges stort utrymme när det kommer till att bedöma barns förmåga och oförmåga till att kunna hantera skrämmande skildringar på film. Barns uttalanden sätts också i ständig relation till dess åldersgrupp, vilket konnoterar en barnsyn som är utvecklingspsykologisk, där alla barn följer olika utvecklingsstadier (Sommer mfl 2011, s 48). Detta gör även att texterna antar en syn på barn i en pågående process där barn, ålder och förmåga sätts i ständig relation till varandra (barnet som tillblivelse). Genom att ständigt tala om barn i relation till sin åldersgrupp och dess förmågor får det en performativ verkan (Butler 2011[1993]) där kategoriseringen upplevs som naturlig. Detta gör att barns åldersgrupper konstrueras som homogena, då det inte tas någon hänsyn till social miljö och barns tillförskaffande erfarenheter utanför den kronologiska åldern. En diskurs om barn som naturliga blir aktuell. Diskursen om det naturliga barnet konstruerar hur barn i den aktuella åldersgruppen är och inte är (Dahlberg mfl, 2014). Detta ger upphov till en social kategorisering där egenskaper innesluts och utestängs, vilket gör att i denna kontext konstitueras barndomen som lika för alla inom samma åldersgrupp; barndomen konstrueras som universell (James & Prout 2015). Modaliteten i texterna är objektiv vilket bidrar till att de upplevs som universella sanningar då det inte går att identifiera ett pronomen i texterna som kan knytas till avsändaren. Texterna formuleras både med värdeord, garderingar och understrykningar som i olika grad bidrar till en cementering av föreställningarna och diskurserna om barn. Barnens kön konstruerar också synen på barnen i relation till film, där det finns en förväntningar kring att flickor och pojkar tycker om olika filmgenrer.

Konstruktionen av barn och skadligt medieinnehåll

I rapporten *Vad är skadlig mediepåverkan?* författad av Statens medieråd finns ett längre citat ifrån den propositionstext som förklarar en del av Statens medieråds syfte. I formuleringen framgår det att det finns en samhällelig syn som ligger till grund för att barn skall skyddas ifrån visst medieinnehåll, men att skadligheten i sig är svår att mäta.

Även om graden av skadlighet kan vara svår att mäta, finns det i samhället en relativ samsyn kring behovet av att skydda barn och unga mot bl.a visst medieinnehåll. Det är ifrån denna utgångspunkt som åldersgränserna för filmer som visas offentligt har upprättats [...] (Prop 2014:64, s 63, i Statens medieråd 2016, s 12)

Under denna rubrik redovisas hur barn konstrueras i relation till skadligt medieinnehåll. Målet för analysen blir att titta närmare på hur diskurser och föreställningar om barn konstitueras, förhandlas och cementeras i relation till skadligt medieinnehåll. Materialet som kommer att stå i fokus här är Statens medieråds rapport *Vad är skadlig mediepåverkan?*, beslutsmotivering av filmen *Flickan, mamman och demonerna* och domstolsbeslutet i fallet om filmens åldersgränssättning.

Skada för välbefinnandet: rädsla, oro och förvirring

I rapporten *Vad är skadlig mediepåverkan?* författad av medarbetare vid Statens medieråd och publicerad i december 2016, gås myndighetens uppdrag igenom. Rapporten är indelad i tre delar varav jag kommer att beröra den del av rapporten som behandlar skadligt medieinnehåll, då det är den delen som har med filmmediets påverkan att göra. Det kriterie som Statens medieråd har att gå efter när de sätter åldersgräns på film är *skadligt för barns välbefinnande*. Mer konkret förklaras det som skildringar som kan ge upphov till stark oro, rädsla och förvirring i rapporten.

Detta kriterium kräver inte en kvarvarande effekt, det räcker med en bedömning att ett visst innehåll skulle kunna vara skadligt för välbefinnandet i den stund då medieinnehållet betraktas – att ett barn i en viss åldersgrupp skulle kunna uppleva t.ex. (stark) rädsla vid visningstillfället. Något som är skadligt för välbefinnandet kan dock även ha en kvarvarande effekt, t.ex. i form av mardrömmar eller att man blir mörkrädd eller känner sig otrygg i andra avseenden. (Statens medieråd 2016, s 25)

Det som barn ska skyddas ifrån i åldersgränssättningen är skildringar som ger upphov till känslor av oro, rädsla och förvirring. Dessa känslor konstrueras som skadliga för barnets

välbefinnande. En föreställning om att barn kan påverkas på ett negativt sätt och skadas av ett visst medieinnehåll blir här synlig. ”Medieinnehåll” knyts här till ”skadlighet” och ”rädsla”, som kopplas till konsekvenser såsom ”mardrömmar”, ”mörkerrädsla” och känsla av ”otrygghet”. Barn konstitueras här emot skildringar som skapar ”rädsla”, ”mardrömmar” och känsla av ”otrygghet” vilket konnoterar diskursen om barnet som oskyldigt, i livets guldålder. Dahlberg, Pence och Moss menar att konstruktionen av det lilla barnet som oskyldigt ger upphov till en vilja att skydda barnet och ge barn kontinuitet och trygghet (Dahlberg mfl 2014, s 107). Genom åldersgränssättningen på film sätts barn i denna trygga miljö, där de skyddas ifrån känslor som kan vara obehagliga. Jag menar att det i Statens medieråds rapport därmed reproduceras en bild av den ideala barndomen som oskuldsfull och lycklig, vilket vi vet att alla barndomar långtifrån är.

Barns välbefinnande konstrueras också som skört och sårbart, då det kan skadas av ”ett visst medieinnehåll”, vilket gör att det produceras en bild av barns välbefinnande som särskilt utsatt. Janson talar i sin studie om hur barns behov av skydd inför film inte är klarlagd men att en tar för givet att barnets behov skiljer sig ifrån den vuxne åskådarens. ”Därmed främmandegörs barnpubliken, definieras som en grupp vars kännetecken är dess annorlundaskap gentemot normen, som är den vuxna publiken (Janson 2007, s 82). På samma sätt görs här barn och barns välbefinnande till någonting speciellt och annorlunda, då det konstrueras som i behov av ett särskilt starkt skydd. Detta kopplar tillbaka till en föreställning om att barn och barndomen är homogen och lika för alla.

I rapporten *Vad är skadlig mediepåverkan?* hänvisas det också till en studie där barns rädsloreaktioner inför film- och tv-innehåll har undersökts. I studien har en bland annat tittat på filmen ”The day after” som handlar om ett samhälle i USA som utsätts för en kärnvapenattack. I utdraget ifrån studien, som författarna hänvisar till i rapporten, beskrivs hur olika åldersgrupper har reagerat på filmen.

Barn under 12 år var mindre skrämde av filmen än vad tonåringar var, och de som var mest skrämde var barnens föräldrar. De allra yngsta barnen blev inte skrämde alls. Cantor menar att detta beror på att den känslomässiga kraften i filmen blir ett faktum först när man har förmåga att begripa att hela vår värld kan förstöras på ett liknande sätt och att små barn ännu inte har utvecklat denna förmåga (Statens medieråd, 2016, s 25).

I detta exempel konstrueras små barns oförmåga att förstå filmen som det som skyddar dem ifrån att bli skrämda av den. Små barns oförmåga att förstå att kärnvapenhot är riktiga, existerande hot i världen ges som förklaring till att de inte blir skrämda av filmen. Texten talar i termer av barn-utveckling-förmåga, vilket även här konnoterar synen på barn som i ett tillblivelseperspektiv (jfr. Lee 2001, s 7) och att barnets förmåga är avhängigt var det befinner sig i denna utvecklingsprocess. Vuxna beskrivs här som de som blev mest skrämda av filmen, vilket sätts i relation till förklaringen om små barn som underutvecklade. Trots att vuxna blev skrämda av filmen konstrueras de ändå i ett varande perspektiv, då det produceras en bild av den vuxne som bättre vetande genom att förklara de små barnen som underutvecklade (jfr. Trondman 2013, s 11).

Filmen ”The day after” har hos Statens medieråd en 15 årsgräns, vilket betyder att den är tillåten för den grupp som blir mest skrämda av den (Statens medieråds filmregister, gnr 124438, 1983). Här blir diskursen om barnet som oskyldigt och i livets guldålder återigen aktuell. ”Denna bild av barnet väcker hos vuxna en önskan att skydda barn från den omgivande och korrupta världen” (Dahlberg mfl 2014, s 107). I detta exempel blir skyddandet ifrån ett kärnvapenhot ett sätt att skydda barn ifrån den korrupta världen, även fast en sådan skildring inte tycks skada små barn. Detta kan också kopplas till Butlers performativa förståelse av genus där genus skapas av identifikatoriska och performativa praktiker (Butler 2006, s 211). På samma sätt som genus utgör en kategori som skapas genom performativa praktiker, kan även vuxna (och föräldrar) förstås som en sådan kategori som interPELLERAS och styrs av diskurser. Därmed uppkommer det hos vuxna en önskan att skydda barn då det är en del i den position som vuxna tilldelas gentemot barn. Det betyder att en skildring som för vuxna är skrämmande också kan, genom ett vuxet barnperspektiv, förstås som skrämmande för barn. Detta kan härledas till Woodheads resonemang där han menar att konstruktionen av barns behov upplevs komma naturligt ifrån barnet självt och att barns behov därmed ses som någonting som ägs av dem själva naturligt; ”something that they possess, endowed by nature, and detectable in their behavior” (Woodhead 2015, s 5). En sådan konstruktion och föreställning om barns behov kan också sägas ge upphov till en allmän diskurs där vuxna blir barns beskyddare.

Flickan, mamman och demonerna

I en av Statens offentliga utredningar som gjordes 2014 angående åldersklassificeringen av film som skall visas offentligt, beskrivs hur filmgranskningen skall gå till och motiveras i det beslutsprotokoll som skall upprättas.

Beslutshandlingen utgörs av ett filmgranskningsprotokoll. I protokollet finns en kortfattad objektiv beskrivning av framställningen och en motivering till beslutet. (SOU 2014:64, s 40)

I början av mars 2016 granskade Statens medieråd filmen *Flickan, mamman och demonerna*. Filmen handlar om flickan Ti som lever ihop med sin psykiskt sjuka mamma Siri. Filmen är baserad på regissören Suzanne Ostens egen uppväxt med sin mamma som levde med schizofreni. När filmen lämnades in önskades en åldersgräns på 7 år ifrån filmens distributör (Filmgranskningsprotokoll Grnr 203597, 2016). Statens medieråd gjorde en annan bedömning och valde att barnförbjuda filmen helt. Bedömningen motiverades i ett filmgranskningsprotokoll.

Framställningens tematik kretsar kring självmord, psykisk sjukdom och barns utsatthet och präglas av en oroväckande och bitvis mycket skrämmande stämning. Vidare förekommer inslag av en kvinna i ett eskalerande psykotiskt tillstånd som försummar sin dotter, samt flera scener där en kvinna har skrämmande hallucinationer med demonlika personer som bl.a trär en snara runt hennes hals och uppmanar henne att ta sitt liv samt uppmanar henne att ta livet av sin dotter. Mammans sjukdomsförlopp och flickans utsatthet är mycket realistiskt skildrat vilket kan antas öka möjligheten till identifikation för barn. Framställningen bedöms kunna medföra stark rädsla, oro och förvirring och vara till skada för välbefinnandet för barn under 15 år. (Filmgranskningsprotokoll gnr 203597, 2016).

Såhär motiveras beslutet att ge filmen *Flickan, mamman och demonerna* en 15-årsgräns av Statens medieråd. Statens medieråd har tagit fasta på några scener ur filmen som bedömts motivera att filmen inte är lämplig för barn. Motiveringen är formulerad med en objektiv modalitet, där det inte framgår vem det är som gör denna tolkning av filmen. Textens innehåll framstår därför som sanningsenlig och universell fakta. Ord som ”präglas av en oroväckande”, ”mycket skrämmande”, ”stark rädsla, oro och förvirring” och ”skada för välbefinnandet” är exempel på värdeord med en negativ laddning; minusord. Orden ”präglas av”, ”mycket” och ”stark” fungerar som understrykningar som skall övertyga i denna motivering, vilket hjälper till att måla upp bilden av filmen som farlig. Detta sätt att använda

minusord och understrykningar konstruerar ett sårbart barn som vållar stor risk att skadas av filmens framställning. Hellspong och Ledin menar att analysen av plusord och minusord kan göras genom att förstå ordens motsats. På så sätt kan avsändarens intentioner synliggöras (Hellspong & Ledin 1997, s 170-171). ”skrämmande” och ”oroväckandes” motsatsord (plusord) kan vara ”behaglig”. ”rädsla” och ”oro” och ”förvirrings” motsatsord kan vara ”lugn” och ”skada”s motsatsord i detta sammanhang kan ses som ”berikar”. Genom att titta på minusordens plusord blir det tydligt att *Flickan, mamman och demonerna* är en film som anses skapa ett barn som ingen vuxen vill ha; ett barn som känner stark rädsla, oro och förvirring och som igenom det skadas av filmen. Detta kan härledas till Näsman resonemang där hon talar om barns emotionella värde för vuxna där barn ses som en känslomässig investering som skall konnotera positiva känslor såsom stimulans, glädje, kärlek och sällskap ”Samvaron med ett barn är en positiv upplevelse” (Näsman 1995, s 282). Samvaron med ett barn som känner stark rädsla, oro och förvirring står tvärtemot en positiv upplevelse, då det inte passar in i bilden av hur ett barn skall vara och vad barnet ger den vuxne. I den sociala konstruktionen av vad ett barn är finns det alltså därmed inte utrymme för den typen av känslor - barnet måste därför skyddas ifrån saker som ger upphov till dessa känslor.

Idealbilden av en film som riktar sig till barn blir istället en film som är behaglig, skapar lugn och som berikar barnets välbefinnande, vilket konnoterar de positiva, känslomässiga värdena som barnen ger vuxna. Detta kan härledas till Jansons resonemang om barnfilmen i Sverige under 1950-talet då Janson menar att idén om barnfilmen präglades av att ”skydda den unga publiken ifrån skadeverkningar i form av hysteri, mardrömmar, koncentrationssvårigheter och stress”, vilket tvingade fram en ”snäll” barnfilm utan gestaltningar av svåra ämnen (Janson 2007, s 82). Beslutsmotiveringen får, i en interpersonell strukturell analys, också sådana konnotationer; att en film riktad till barn inte skall störa barnet på ett otillfredsställande sätt emotionellt.

I beslutsmotiveringen konstitueras barn, och i synnerhet barn under 15, i relation till filmens innehåll som konstruerar filmen som ”mycket skrämmande”, med en tematik som ”kretsar kring självmord, psykisk sjukdom och barns utsatthet”. Mästersignifikanten barn får här en mening som svagt och utsatt som inte klarar av realistiska skildringar då det kopplas ihop med dess negativa tecken i ekvivalenskedjan barn - realistisk skildring - identifikation - skada. En bild av barn (under 15) som för svaga för att hantera filmen produceras. En diskurs om ett

sårbart barn blir aktuell. Helander talar om diskursen om det sårbara barnet som är präglad av en filantropisk syn på barnet som ser barnet som värnlöst, utsatt och i behov av skydd (Helander 2003, s 11). Historiskt har diskursen om det sårbara barnet handlat om fattiga och svaga barn, i behov av hjälp och bistånd och under senare år menar Helander att diskursen haft sin plats i debatter om barns utsatthet i trafik eller om vuxnas övergrepp på barn (ibid). Denna diskurs får en plats även i detta sammanhang då barn under 15 konstitueras som potentiellt värnlösa och utsatta i relation till denna film. Det sårbara barnet riskeras att skadas av denna skildring och är därför i behov av skydd ifrån den.

Texten skildrar också ett barn i ett tillblivelse perspektiv. Den producerar en bild av barn under 15, som inte tillräckligt mogna för att kunna hantera filmens realistiska framställning av filmens mörka tematik. Lee argumenterar för att genom att se barn utifrån ett tillblivelse perspektiv, legitimerar det vuxnas försorg över barnet där vuxna vet vad barn behöver och inte (Lee 2001, s 46). Inom den sociala konstruktionen av barnet som ofärdigt och inkompetent blir en bedömning av vad ett barn klarar av och inte, och vad ett barn i det här fallet, bör ta del av och inte, möjlig. Denna utestängning kan liknas vid vad Qvortrup kallar för ”protective exclusion”. ”Protection of children is the main reason given for restricting children’s freedom, and it is in turn demanded because of children’s alleged lack of responsibility, capability and competence” (Qvortrup 2015, s 75).

Ett kompetent barn i domstolens tolkning

Filmdistributören av *Flickan, mamman och demonerna* valde att motsätta sig Statens medieråds beslut att barnförbjuda filmen. Detta gjordes till förvaltningsdomstolen i Stockholm. Domstolen valde att gå på filmdistributörens linje och godkände filmen för visning för barn ifrån 11 år och uppåt. I domen hänvisas det till samma propositionstext som i inledningen av detta kapitel men här har en valt att hänvisa till kriteriet i propositionen som säger att ”Bedömning vid åldersprovning måste även innefatta en avvägning mellan å ena sidan intresset av att skydda barn och å andra sidan barns rätt till informationsfrihet” (jfr prop. 2009/10:228 s. 77, i Stockholms förvaltningsrätt mål nr 5927-16, 2016).

Vidare fortsätter en att förklara handlingen i filmen där en menar att filmen innehåller ”vissa skrämmande scener” och en ”bitvis skrämmande stämning”. Domstolen har i sin bedömning även tagit fasta på hur flickan i filmen porträtteras

Enligt förvaltningsrättens bedömning innehåller filmen "Flickan, mamman och demonerna" vissa skrämmande scener och bitvis en skrämmande stämning. Filmens huvudkaraktär, flickan Ti, uppvisar emellertid en stor kompetens att klara den svåra situation som hon befinner sig i. Hennes kompetens i kombination med de trygga och ljusare scenerna i filmen medför att de skrämmande scenerna blir mindre otäcka och ger åskådaren tillförsikt (ibid, s 4)

Med hänvisning till detta motiveras domen genom förklaringen att filmens framställning därmed kan stärka barn som befinner sig i utsatta situationer och att den kan "ge barn ökad insikt om och förståelse av det samhälle som de lever i" (ibid).

Domstolens beslut är formulerat med subjektiv modalitet, då förvaltningsrätten i texten förbinder sig med sin utsaga flera gånger såsom "Enligt förvaltningsrätten...", "enligt förvaltningsrättens mening..", "bedömer förvaltningsrätten att...". Förvaltningsrättens förbindande med sina utsagor gör att de ej framstår som universell fakta utan att det är just förvaltningsrättens egen tolkning som legat till grund för bedömningen. Detta gör att beskrivningen av filmen och barns eventuella reaktioner på den inte framstår som objektiv fakta (Fairclough 1992, i Winther Jørgenson & Phillips 2000, s 88) . I domstolens beslut har en tagit fasta på porträtteringen av flickan Ti. Ti beskrivs av domstolen som kompetent och de lyfter även de "trygga och ljusare scenerna" i filmen som någonting som ger publiken ett lugn, som gör de skrämmande scenerna mindre skrämmande. Den starka realistiska skildringen som ger barnet möjlighet till identifikation som Statens medieråd hänvisade till i sin bedömning som en motivering till att barnförbjuda filmen, ses här istället som ett verktyg som kan stärka barn som befinner sig i samma situation som Ti. Genom formuleringen "stärka barn i utsatta situationer" konstrueras barndomen som heterogen, då en lyfter en bild av att barns levnadssituationer ser olika ut. Filmen konstrueras också i domstolens beslut som en film som ger barn kunskap om samhället, istället för som i Statens medieråds beslut där filmen endast konstrueras som skadlig i relation till barns välbefinnande.

Dessa två olika konstruktioner av filmen tangerar det resonemang av David Buckingham som Janson hänvisar till. Buckingham (i Janson 2007) menar att barnkulturen tjänar två syften där det ena syftet beskrivs ur ett protektionistiskt perspektiv där barnkulturen skall skydda barn ifrån sådant som barn anses fara illa av. Det andra syftet tjänar å andra sidan till att vara pedagogisk och att påverka sin publik i en positiv riktning (Janson 2007, s 154). Statens

medieråds bedömningsframställan kan sägas vara präglad av det förra perspektivet där skyddet av barns välbefinnande står i fokus. Domstolens beslut kan sägas vara mer präglad av det andra perspektivet, där barns rätt till information och filmen som ett pedagogiskt verktyg, som kan hjälpa barn i rätt riktning, får större utrymme i konstruktionen.

Beskrivningen av Ti görs via understrykningar som ”stor” och genom det positiva tecknet ”kompetens”. Genom den beskrivningen framträder synen på barnet som kompetent. Diskursen om det kompetenta barnet tar avstamp i barns inre förmåga och kapacitet (Davet 2011, s 54). Brembeck, Johansson och Kampmann menar att det kompetenta barnet har en förmåga till reflexivitet, ses som självstyrande och stabilt (Brembeck mfl. 2004, s 7). Med hjälp av den kompetenta framställningen av Ti och de ljusare scenerna i filmen, ses barn kunna ha förmågan att hantera filmens framställning; Barnet konstrueras som kompetent (nog). Kritiken kring att se barn som i ett tillblivelseperspektiv menar Trondman handlar om att barn inte tillerkänns som ägare av sin egen kompetens och förmåga utan att det varit avhängigt barnets kronologiska ålder (Trondman 2013 s 12). Genom synen på barnet som kompetent, som ett subjekt som kan tillskansa sig insikt av filmen, erkänns barns egen förmåga, vilket konnoterar en konstruktion av ett barn i ett varande-perspektiv.

Sammanfattning

I denna del av min analys har jag redogjort för hur barn konstrueras i relation till skadligt medieinnehåll. Det framkommer i analysen att diskurser om barn som sårbara, utsatta och i särskilt behov av skydd (Helander 2003) i relation till ”skadligt medieinnehåll” blir styrande och dominerande i bedömningar av vad som är skadligt för barns välbefinnande, även om risken för att skada små barn inte nödvändigtvis finns. Denna föreställning kan härledas till teorier om barns emotionella värde (Näsman 1995) och att barnets behov av skydd socialt konstrueras som något som naturligt, inneboende i barns kropp (Woodhead 2015). Detta får ytterligare en förstärkning genom att barn konstrueras genom ett tillblivelseperspektiv i materialet (Lee 2001). I den interpersonella strukturella analysen av plus-/minusord av beslutsmotiveringen av *Flickan, mamman och demonerna* konstrueras också en bild av vad en film som riktar sig till barn egentligen borde innehålla. Den skall vara behaglig och inte ge upphov till svåra och starka känslor hos barnet. Motiveringen av filmen görs också via starkt laddade värdeord, understrykningar och en objektiv modalitet vilket gör att bilden av filmen framstår som en universell sanning. I förvaltningsdomstolens dom konstrueras dock barn som

mer kompetenta (Davet 2011; Brembeck mfl 2004). Detta huvudsakligen genom att en ser huvudkaraktären som kompetent och som ger barn en trygghet och tillförsikt. Domstolen har också formulerat sig genom en subjektiv modalitet vilket gör att deras tolkning av filmen inte framstår som en universell sanning. En differentierad bild av barn och barns förmåga produceras i förvaltningsdomstolens dom och i Statens medieråds bedömning och det är framförallt framskrivningen av de olika tolkningarna av filmens huvudkaraktär som ligger till grund för detta.

Slutdiskussion och sammanfattning.

Syftet med denna uppsats har varit att undersöka, genom en diskursanalytisk läsning, vilken syn på barn, ålder och barndom som konstrueras i textmaterial som behandlar åldersgränssättning och barns välbefinnande i relation till filmmediet. Det huvudsakliga fokuset för studien har därför varit att ta reda på vilka diskurser och föreställningar om barn, barndom och ålder som konstrueras i texterna, vilken betydelse det ges samt hur barns egna röster om åldersgränssättning görs.

Mina övergripande frågeställningar har varit:

- Vilka diskurser och föreställningar om barn och barndom produceras i Statens medieråds material?
- Hur konstrueras ålder och vilken betydelse ges det i materialet?
- Hur konstrueras barns egna röster om åldersgränssättningen på film?
- Hur motiveras åldersgränssättningen av *Flickan, mamman och demonerna*?

Jag har i studien undersökt vilka diskurser och föreställningar om barn, barndom och ålder som produceras i, huvudsakligen, dokument som kommer ifrån Statens medieråd som behandlar åldersgränssättning av film och skadligt medieinnehåll. Avsikten har inte varit att framställa Statens medieråd i någon form av dålig dager, utan jag har velat med en kritisk ansats belysa hur barn, barndom och ålder konstitueras i texterna. Utgångspunkten för min teoretiska förståelse har varit James och Prouts (2015) social konstruktivistiska perspektiv på barn och barndom. Jag har även belyst detta genom Butlers (2006; 2011[1993]) performativitetsteori och teorier om sociala normer, där upprepande performativa språkliga talhandlingar om ålder som knutet till barns förmåga får en betydande roll i konstruktionen av barn och förståelsen kring barns förmåga att kunna hantera skrämmande skildringar på film. Här har jag även haft hjälp av Sundhalls (2012) förståelse av ålder som performativt. Barn konstrueras även huvudsakligen i ett tillblivelseperspektiv (Lee 2001) vilket möjliggör en syn på barn och barndomen som universellt. Bilden av barnet som naturligt och som tillhörande en homogen grupp träder även fram i de slutsatser som Statens medieråd gör av barns egna uttalanden om åldersgränssättningen på film. Legitimiteten i barnens svar ifrågasätts även, vilket gör att föreställningen om barns förmågor i relation till ålder också här blir styrande. Kön konstrueras också som en faktor för barns reaktioner och uttalanden. Diskurser om ”det naturliga barnet”, ”barndomen som en oskuldsfull tid, livets guldålder” (Dahlberg mfl 2014),

har identifierats samt diskurser om ett sårbart barn i behov av skydd (Helander 2003). Det kompetenta barnet (Davet 2011; Brembeck, mfl 2004) hittar sin plats i förvaltningsdomstolens dom som sänkte åldersgränsen på filmen *Flickan, mamman och demonerna*.

Sammanfattningsvis kan en säga att i det material som varit föremål för undersökningen framträder en syn på barn som en homogen grupp, där ålder utgör en avgörande faktor för hur barn förstås och ges utrymme till handling och tillträde. En föreställning om barnet som sårbart och i behov av skydd är också avgörande när det kommer till bedömningen om vad som ses som skadligt för barnets välbefinnande. Att texterna är nästan uteslutande formulerade på ett sätt som får dem att framstå som universell fakta är också något som bidrar till att diskurserna och föreställningarna cementeras. Även användningen värdeord och understrykningar kan ses bidra till en förstärkning

Att ålder får en så stor och betydande roll i åldersgränssättningen på film kan inte tyckas komma som en jätteövertäckning, då just en åldersbedömning av film är Statens medieråds uppdrag. Dock har det överraskat mig på vilket sätt ålder konstrueras som en av de mest avgörande faktorerna till barns förståelse och förmåga att hantera skrämmande skildringar på film. Barns varierande erfarenheter och sociala miljö tas inte i beaktning, vilket blir extra tydligt när en gör två barnpaneler i samma barngrupp. Barns egna röster verkar inte heller lyckas bryta igenom föreställningen om ålder som den mest avgörande faktorn för barns kompetens. Som Näsman skriver; ”I vårt samhälles dominansordning är den överordning vuxna har i förhållande till barn den minst ifrågasatta” (Näsman 1995, s 280). Därmed tänker jag att det är extra viktigt att problematisera och granska våra/samhällets föreställningar om barn då barn är en grupp som inte innehar reell makt, och detta speciellt i beslut som påverkar barn. Därför hoppas jag att studien varit bidragande i just det ifrågasättandet. Det är ett stort ansvar att avgöra vad barn har rätt att ta del av och inte, vilket betyder att ett sådant avvägande måste göras med stor noggrannhet.

Vidare forskning ifrån denna studie hade kunnat vara att titta närmare på vilka typer av berättelser och skildringar som överlag godkänns för visning för barn under 15 år av Statens medieråd. Hur ser differentieringen i skildringarna och berättelserna ut? Vilka diskurser och föreställningar om barn och barndom konstrueras i barnfilmerna? Detta hade kunnat vara

möjliga uppslag för en fortsatt undersökning. Det hade också varit intressant att vidare granska den utredning som legat till grund för Statens medieråds verksamhet. Vilka diskurser om ålder och barn blir där synliga? Det är sådant som inte passat inom ramen för min undersökning. Det hade också varit intressant att lyfta in den mer samhällsrelaterade mediedebatten om barn och mediepåverkan i en studie för att se hur och om den synen står i kontrast till Statens medieråds. En liknande studie som denna hade även kunnat göras i andra områden där vuxna beslutar om barn och barns möjligheter.

Källförteckning.

Litteratur

Bergström, G & Boréus K. (2005) ”Diskursanalys” i Bergström, G. & Boréus, K. (red.) (2005). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. (2., [omarb.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Brembeck, H., Johansson, B. & Kampmann, J. (2004) ”Introduction” i Brembeck, H., Johansson, B. & Kampmann, J (red.) (2004). *Beyond the competent child: exploring contemporary childhoods in the Nordic welfare societies*. (1. ed.) Frederiksberg: Roskilde University Press.

Butler, J. (2011[1993]). *Bodies that matter [Elektronisk resurs] : on the discursive limits of "sex"*. Abingdon, Oxon: Routledge.

Butler, J. (2006). *Genus ogjort: kropp, begär och möjlig existens*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag

Dahlberg, G., Moss, P. & Pence, A. (2014). *Från kvalitet till meningsskapande: postmoderna perspektiv - exempel förskolan*. (3. uppl.) Stockholm: Liber.

Davet, N. (2011). *Makt & maktlöshet: aspekter och tendenser inom den moderna svenska barnteatern*. Angered: Angereds Teater / Barnteaterakademin.

Helander, K. (2003). *Barndramatik och barndomsdiskurser*. Lund: Studentlitteratur.

Hellman, A. (2010). *Kan Batman vara rosa? [Elektronisk resurs] : förhandlingar om pojkighet och normalitet på en förskola*. Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2010. Göteborg

Hellspong, L. & Ledin, P. (1997). *Vägar genom texten: handbok i brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.

James, A & Prout, A. (2015) ”A new paradigm for the sociology of childhood? Provenance, promise and problems” James, A. & Prout, A. (red.) (2015). *Constructing and reconstructing childhood: contemporary issues in the sociological study of childhood*. ([3. rev. ed.]). London: Routledge.

Janson, M. (2007). *Bio för barnens bästa?: svensk barnfilm som fostran och fritidsnöje under 60 år*. Diss. Stockholm : Stockholms universitet, 2007. Stockholm

Johansson, B. (2000). *Kom och ät! Jag ska bara dö först-: datorn i barns vardag*. Diss. Göteborg : Univ., 2000. Göteborg.

Laclau, E. & Mouffe, C. (2001). *Hegemony and socialist strategy: towards a radical democratic politics*. (2. ed.) London: Verso

Lee, N. (2001). *Childhood and society: growing up in an age of uncertainty*. Maidenhead: Open University

Närvänen, A. (2009) ”Ålder, livslopp, åldersordning”, Nationella institutet för forskning om äldre och åldrandet (2009). *Åldrande, åldersordning, ålderism [Elektronisk resurs]*. (1. uppl.) Norrköping: Nationella institutet för forskning om äldre och åldrande, Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier, Linköpings universitet.

Näsman, E. (1995) "Vuxnas intresse av att se med barns ögon" i Dahlgren, Lars och Hultqvist, Kenneth (red) (1995) *Seendet och seendets villkor. En bok om barns och ungas välfärd*. Stockholm: HLS Förlag

Näsman, E. (2004) ”Barn, barndom och barns rätt” i Olsen (red) *Barns makt*. Uppsala: Iustus

Qvortrup, J. (2015) ”a voice for children in statistical and social accounting - a plea for children's right to be heard” i James, A. & Prout, A. (red.) (2015). *Constructing and reconstructing childhood: contemporary issues in the sociological study of childhood*. ([3. rev. ed.]). London: Routledge.

Rönnerberg, M. (1998). *Moralbilder: om medieetik, våld och debattporr*. Uppsala: Filmförlaget.

Sommer, D., Pramling Samuelsson, I. & Hundeide, K. (2011). *Barnperspektiv och barnens perspektiv i teori och praktik*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.
Vancouver

Sundhall, J. (2012). *Kan barn tala? [Elektronisk resurs] : en genusvetenskaplig undersökning av ålder i familjerättsliga utredningstexter*. Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2012. Göteborg.

Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Woodhead, M. (2015) ”Psychology and the cultural construction of children's needs” i James, A. & Prout, A. (red.) (2015). *Constructing and reconstructing childhood: contemporary issues in the sociological study of childhood*. ([3. rev. ed.]). London: Routledge.

Tidskrift- och tidningsartiklar

Krekula, C., Närvänen, A., och Näsman, E.(2005) ”Ålder i intersektionell analys” i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* nr 2-3

Kreus, A & Söderman, J. (2016-05-21) *Gullandet med barn ingen bra uppfostran* Göteborgs Posten hämtad 2017-01-24 från URL: <http://www.gp.se/nyheter/debatt/gullandet-med-barn-ingen-bra-uppfostran-1.1468402>

Olsson, K. (2016-03-21) *En backlash för barnkultur som skaver*, Expressen hämtad 2017-01-24 från URL <http://www.expressen.se/kultur/en-backlash-for-barnkultur-som-skaver/>

Trondman, M. (2013) *Att förstå barndom Till frågan om barndom som tillblivelse (becoming)*

eller vara (being) i *Utbildning & Demokrati* 2013, vol 22, nr 2, 7–35

Uggla, M. (2015-10-21) *Ställde in teaterbesök efter föräldrarnas larm*. Närkes Allehanda Hämtad 2017-01-24 från URL <http://www.na.se/kultur/stallde-in-teaterbesok-efter-foraldrarnas-larm>

Westerberg, O. (2016-02-09) *Alfons Åberg-skräck stoppar all filmvisning på förskola*. Sydsvenskan. Hämtad 2017-01-24 från URL <http://www.sydsvenskan.se/2016-02-09/alfons-berg-skrack-stoppar-all-filmvisning-pa-forskola>

Willung, A. (2016-08-30) *Protester mot hospice i Hovås*. Göteborgs Posten, hämtad 2017-01-24 från URL <http://www.gp.se/nyheter/g%C3%B6teborg/protester-mot-hospice-i-hov%C3%A5s-1.3741117>

Lagar och statliga utredningar

SFS 2010:1882 *Om åldersgränser för film som ska visas offentligt* Stockholm: Kulturdepartementet

SOU 2014:64. *En ny modell för åldersklassificering av film för barn och unga*, Stockholm: Fritzes Offentliga

Opublicerat material

Statens medieråd. (2015) *Rapport barnpanel Cirkeln 2015* Stockholm: Statens medieråd. författarens privata ägo

Statens medieråd. (2015) *Delrapport barnpanel San Andreas Sverige* Stockholm: Statens medieråd, författarens privata ägo

Filmgranskningsprotokoll. (2016) *Flickan mamman och demonerna* Grnr 203597 Dnr 182/2016, författarens privata ägo

Elektroniska resurser

Aschenbrenner, J. & Collmar, L. (2015-12-18) *Barnens kultur del 4: för farligt för barn* [radioprogram] hämtad från <http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/755693?programid=767>

Sonestedt, T. (2015) *Åldersgränser i censurens kölvatten - en transnationell jämförelse av USAs och Sveriges åldersgränssystem för biofilm* Kandidatuppsats. Växjö: Institutionen för film och litteratur. Tillgänglig: <http://lnu.diva-portal.org/smash/get/diva2:839536/FULLTEXT01.pdf>

Statens medieråd. (2016) *Vad är skadlig mediepåverkan?* Stockholm: Statens medieråd URL: http://statensmedierad.se/download/18.26cb57ae1594463bac215b78/1483002782083/Rapport_Vad+a%CC%88r+skadlig+mediepa%CC%8Averkan_2016_12_27.pdf

Statens medieråd. (2017) *Hur får en film en åldersgräns?* hämtad: 2017-01-26 från URL <https://statensmedierad.se/aldersgranserforfilm/fordigsomserfilm/hurfarenfilmenaldersgrans.721.html>

Statens medieråd. (2017) *Dagen efter (day after, the)* hämtad 2017-02-17 från URL <https://statensmedierad.se/aldersgranserforfilm/sokifilmregistret.678.html>